

СТАТУС ЗАГАДКИ ЯК ТЕКСТОВОЇ КАТЕГОРІЇ

Визначено текстову специфіку іспанської народної загадки, що досліджується шляхом поєднання структурного та комунікативно-функціонального підходів до цих текстових явищ. Іспанську народну загадку досліджено як текстову категорію з певним дизайном. Установлено рема-тематичну організацію загадок з властивою їм когезією: рема-тематичне двочленне утворення (образна частина та відгадка). Обидві частини стійкі, кодовані й наділені майже ідентичними семантичними та структурними елементами, що доводить знакову природу загадки.

Ключові слова: іспанська народна загадка, текст, рема, тема, міні-текст, макротекст.

Береговая О. А., Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара. *СТАТУС ЗАГАДКИ КАК ТЕКСТОВОЙ КАТЕГОРИИ*

Изучена текстовая специфика испанской народной загадки, которая исследуется путем сочетания структурного и коммуникативно-функционального подходов к этим текстовым явлениям. Испанская народная загадка исследована как текстовая категория с определенным дизайном. Установлена рема-тематическая организация загадок со свойственной им когезией: рема-тематическое двучленное образование (образная часть и отгадка). Обе части являются стойкими, кодируемыми и наделенными почти идентичными семантическими и структурными элементами, что доказывает знаковую природу загадки.

Ключевые слова: испанская народная загадка, текст, рема, тема, мини-текст, макротекст.

Beregova O. A., Oles Honchar Dnipropetrovsk national university. RIDDLE STATUS AS TEXT CATEGORY

Introduction. The research is focused on the study of text properties of Spanish folk riddle taking into account those linguistic mechanisms which form their structure and determine regularity of verbal realization of paroemia semantics.

The purpose consists in searching communicative, functional and structural features of Spanish folk riddle in light of contentious problems of enigmatic semasiology. To succeed the noted purpose such tasks are set: to characterise linguistic status of riddle, to single out its structural and text organization.

Methods of analysis. To cope with set tasks the basic methods of studying are used: the method of linguistic description, structural, typological, contextual analysis, semantic interpretation, functional semantic analysis, elements of quantitative analysis.

Results. In the context of studied topic we search riddle taking into account such text features as «macrotext» and «mini-text». Mini-text is any fragment of literary work which can be described considering an internal completeness. Macrotext is a certain author's texts united general esthetic-philosophical content up to this author's whole texts corpus.

Conclusion. Sticking to the postmodernis principle to «see large in small, and small – in large», considering correlation of riddle with phenomena «macrotext» and «mini-text» we single out: macrotext is a Spanish folk riddle, mini-text is a concrete Spanish riddle; riddle as a mini-text in the process of thinking appears as macrotext; riddle solution is a macrotext and riddle text is a mini-text.

Key words: spanish folk riddle, text, reme, topic, mini-text, macrotext.

Актуальність дослідження зумовлено чинниками, пов'язаними насамперед із сучасним етапом розвитку лінгвістики тексту, що передбачає висвітлення питань про текстовий статус, жанрову своєрідність, функціональне призначення загадок як комунікативно-прагматичного репрезентанта іспанської ментальності. Дослідження спрямовано на вивчення текстових властивостей іспанської народної

загадки з огляду на ті мовні механізми, які формують їх структуру й визначають закономірності вербальної реалізації паремічної семантики. При цьому важливе врахування лінгвопрагматичного чинника, оскільки цілісна змістова структура аналізованих загадок тією чи іншою мірою виконується для найадекватнішого вираження дискурсивної інтенціональності й комунікативно-прагматичної спрямованості мовленнєвого акту, що лежить в основі загадки.

Об'єкт дослідження – тексти іспанської народної загадки.

Предмет вивчення – текстові та структурні особливості іспанської народної загадки в функціонально-комунікативному аспекті.

Мета дослідження полягає у виявленні комунікативно-функціональних і структурних характеристик іспанської народної загадки у світлі дискусійних проблем енігматичної семасіології. Відповідно до зазначеної мети поставлено такі **завдання**: схарактеризувати лінгвістичний статус загадки, виявивши конструктивні особливості цього типу тексту; виявити структурну та текстову організацію іспанської народної загадки; продемонструвати текстові особливості іспанської народної загадки.

Методи аналізу. Для виконання поставлених завдань у роботі застосовано комплексну *методику* лінгвістичного дослідження. Основним методом дослідження став метод *лінгвістичного опису* конкретних мовних фактів із метою одержання узагальнених даних, які дають змогу здійснити синхронний аналіз тексту загадки в іспанській мові. У роботі також застосовано *структурно-типологічний* метод аналізу, *контекстуальний аналіз* із урахуванням взаємозв'язків окремого тексту із соціокультурним та історичним фоном, метод *семантичної інтерпретації*, прийом *функціонально-семантичного аналізу* загадки, спрямованого на осмислення її дискурсивної природи, елементів *кількісного аналізу* – для одержання об'єктивних результатів дослідження.

Матеріалом дослідження слугує авторська картотека, укладена методом суцільної вибірки з іспаномовних пареміологічних джерел (4500 одиниць із семи збірників: *Adivinanzas eróticas* (А. М. Гарсія) [21]; *Adivinanzas populares españolas (estudios y antología)* (П. Сепільйо) [19]; *Colección de enigmas y adivinanzas en forma de diccionario* (Ф. Демофіло) [20]; *Adivinancero popular español, Adivinancero antológico español* (Дж. Гарфер, К. Фернандез) [22; 23]; *Adivinanzas extremeñas* (П. Х. Родрігез) [24]; *Los mejores acertijos y adivinanzas* (Ф. Йарза) [25].

Наукова новизна роботи полягає в тому, що здійснено системний лінгвістичний аналіз іспанських народних загадок шляхом зіставлення їх провідних функціонально, структурно й комунікативно зумовлених семантичних властивостей.

Текст є предметом дослідження особливого філологічного напрямку – «лінгвістики тексту». Текст – це реальне функціонування мови. Це конкретне мовлення, що відбувається у звуковій або письмовій формі, а також процес говоріння і результат цього процесу, тобто мовна діяльність і мовний твір, що фіксуються пам'яттю або письмом [1, с. 8].

Сучасні теоретичні концепції тексту (мови, мовленнєвого твору) зводяться до бінарного зіставлення «мова – мовлення», що є результатом пошуків лінгвістів кінця ХІХ – початку ХХ ст., які все більше заглиблювалися в дослідження окремих мовних фактів аж до мовлення окремої людини: розглядали мову в нерозривному зв'язку з людиною, яка говорить, із текстом, створеним конкретним автором.

Мова і текст являють собою єдиний феномен. Водночас мовознавство (зокрема, лінгвістика і психолінгвістика) чітко розмежовує *мову* та *мовлення* [16], оскільки кожен із цих феноменів має свої поняття і характеристики.

Зазвичай же текстом вважають об'єднані різними типами логічного, лексичного, граматичного, стилістичного зв'язку речення або особливі одиниці (надфразні єдності), що мають певну цілеспрямованість і прагматичну визначеність [14; 17]. Отже, природа тексту не вичерпується і змістом, бо є набагато складнішою, тому й відповіді однозначно на питання, чи є загадка текстом, доволі складно [12].

Текст є водночас лінгвістичним, комунікативним і культурологічним явищем і тому по-різному тлумачиться й вивчається із застосуванням спеціальних методик цілим спектром наук – семіотикою, структурною лінгвістикою, соціолінгвістикою, філософією тексту, культурологією, структурною й генеративною поетикою, герменевтикою та іншими науками, пов'язаними з вивченням мовленнєвої діяльності [4–6; 18].

Дослідженню мовних закономірностей організації та функціонування тексту присвячено не одну розвідку (див.: [2; 8–10; 13; 15; 18]), тож під час зіставлення спільних і відмінних характеристик тексту й загадки бралися до уваги тільки найхарактерніші риси, ознаки і критерії: цілісність, зв'язність, структурна організованість, інформаційна самодостатність (вираження його змістовності, смислової завершеності та прагматичної цілісності), адресатність (орієнтація на певне коло людей) та інтенціональність (текст як реалізація певного задуму), більшість із яких притаманні й загадці.

По-перше, загадка не є звичайним текстом за композицією, бо не має ніяких текстових парадигм, будучи складовою частиною кожної з них; по-друге, іноді їй притаманні риси інших розгорнутих форм представлення інформації (зокрема, словесно-графічна таблиця, граф, діаграма, ребус тощо), і, найголовніше, на відміну від тексту, що є «розгорнутою формою і передбачає розчленування вихідного смислового континуума (задуму) на ряд складових» [11, с. 21–22], загадка належить до нерозгорнутих форм, які дозволяють подавати смисловий зміст як неподільне ціле (пор. такі жанри, як прислів'я, афоризм та ін.).

Головною диференційною рисою текстів цієї групи є наявність певної клішованої структури, тобто тексти міфологічної групи організовані за абстрактною моделлю з існуючих у літературній мові форм повідомлення (функціонального стилю, його різновидів та жанрів) і характеризуються своїми дистинктивними ознаками [7, с. 11].

Загадка як реальне висловлювання завжди комунікативна, тобто містить конкретну інформацію, спрямовану від продуцента до реципієнта. Сприймаючи його, реципієнт вступає в певні прагматичні відносини з текстом загадки. Ці відносини можуть мати різний характер: для реципієнта певний інтерес і служити інформацією, справляти на нього сильний вплив та спонукати до дії. Здатність загадки викликати в одержувача комунікативний ефект є її прагматикою, або прагматичним потенціалом.

Прагматичні відносини включають питання, пов'язані з різним ступенем розуміння учасниками комунікативного акту тексту загалом, а також з різним їх трактуванням залежно від мовленнєвого і немовленнєвого (екстралінгвального) досвіду адресата. Ці відносини включають, крім того, проблему екстралінгвальних чинників мовлення: предмета, ситуації та учасників.

З лінгвістичного погляду текст завжди пов'язаний із поняттям актуальності, тобто такий, що має реальне значення і функцію в конкретному мовленнєвому творі, відтворений у мовленні. Звідси й концепція актуального членування речень, що утворюють текст. Актуальне членування речення являє собою смислове чле-

нування речення в контексті на початкову частину повідомлення – тему і на те, що про неї говориться, – рему. Актуальне зіставляється з формально-граматичним і належить до мовлення і теорії мовленнєвих актів. Найбільшого поширення набули терміни *тема* і *рема*. Як уже було сказано вище, рема загадки – її текст, а тема – відгадка.

У контексті досліджуваної теми вважаємо за доцільне розглянути загадку з огляду на такі текстові характеристики, як «макротекст» і «міні-текст». Міні-текст – це будь-який уривок літературного твору, який може бути охарактеризовано з огляду на внутрішню завершеність. Макротекст – це сукупність текстів певного автора, об'єднаних загальним естетико-філософським змістом, аж до цілого корпусу текстів даного автора.

Дотримуючись постмодерністського принципу «побачити велике в малому, а мале – у великому», ми спробували виділити кілька припущень щодо співвідношення загадки з феноменами «макротекст» і «міні-текст»:

- макротекст – іспанська народна загадка загалом як маркер національної традиції, міні-текст – конкретна іспанська загадка, використовувана адресантом із певною функцією і спрямована на адресата;
- загадка як міні-текст у процесі загадування постає як макротекст;
- відгадка з вкладеним у неї змістом – макротекст, а текст загадки – міні-текст [3, с. 74].

Ми розглядали поняття «загадка-міні-текст» і «загадка-макротекст» у функціональному і феноменологічному аспектах як процес загадування і його результат, враховували динаміку взаємодії всіх форм подання тексту загадки, зважаючи на їх специфіку. З палітри різноспрямованості виділених нами гіпотез простежується загальна тенденція – текст загадки завжди являє собою міні-текст.

Бібліографічні посилання

1. **Абызова В. Н.** До питання про методологію дослідження тексту / В. Н. Абызова // Текст як об'єкт лінгвістичного аналізу і перекладу. – М. : Ін-т мовознавства, 1984. – С. 3–8.
2. **Белова А. Д.** Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці / А. Д. Белова // Вісн. «Іноземна філологія». – К. : КНУ, 2002. – Вип. 32–33. – С. 11–14.
3. **Берегова О. А.** Загадка як мікротекстова категорія / О. А. Берегова // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Сер.: Філологічні науки. – 2008. – № 5. – С. 70–74.
4. **Воробйова О. П.** Ідея резонансу в лінгвістичних дослідженнях / О. П. Воробйова // Мова. Людина. Світ : До 70-річчя професора М. П. Кочергана : зб. наук. пр. / відп. ред. О. О. Тараненко. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2006. – С. 72–86.
5. **Воропай О.** Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис / О. Воропай. – Х. : Фоліо, 2004. – 508 с.
6. **Гак В. Г.** Эмоции и оценки в структуре высказывания и текста / В. Г. Гак // Вест. Моск. гос. ун-та. – Сер. 9 : Филология. – М., 1997. – № 3. – С. 87–95.
7. **Гальперин И. Р.** Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – [6-е изд.]. – М. : УРСС Эдиториал, 2008. – 144 с.
8. **Гаузенблас К. О.** О характеристике и классификации речевых произведений / К. О. Гаузенблас // Новое в зарубежной лингвистике. – 1978. – Вып. 8 : Лингвистика текста. – С. 57–78.
9. **Гиндин С. И.** Советская лингвистика текста. Некоторые проблемы и результаты (1948–1975) / С. И. Гиндин // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1978. – Вып. 8 : Лингвистика текста. – С. 259–336.

10. **Данилевская Н. В.** Лингвистический анализ художественного текста / Н. В. Данилевская // Стилистический энциклопедический словарь русского языка. – М., 1995. – С. 204.
11. **Дымарский М. Я.** Проблемы русского текстообразования : Сверхфразовый уровень организации художественного текста : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.19 / М. Я. Дымарский. – СПб., 1999. – 44 с.
12. **Захарова Н. В.** Лінгвокультурологічні особливості українських і німецьких народних загадок: структура, семантика, прагматика : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / Н. В. Захарова ; Київ. нац. лінгвіст. ун-т. – К., 2009. – 20 с.
13. **Кайда Л. Г.** Стилистика текста : от теории композиции – к декодированию : [учебн. пособие] / Л. Г. Кайда. – М. : Флинта Наука, 2011. – 250 с.
14. **Каменская Е. Н.** Этика. Эстетика / Е. Н. Каменская. – Ростов-н/Д. : Феникс, 2004. – 252 с.
15. **Лотман Ю. М.** Как строится текст / Ю. М. Лотман. – М. : Просвещение, 1980. – 96 с.
16. **Максименко С. Д.** Загальна психологія : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / [С. Д. Максименко та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Максименка. – [2-е вид., перероб. і допов.]. – Вінниця : Нова Книга, 2004. – 701 с.
17. **Новиков Л. А.** Антонимия в русском языке / Л. А. Новиков. – М. : Изд-во Москов. ун-та, 1973. – 290 с.
18. **Селіванова О. О.** Основи теорії мовної комунікації: [підручник] / О. О. Селіванова. – Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2011. – 350 с.
19. **Cerillo P. C.** Adivinanzas populares españolas (estudios y antología) / C. Pedro Cerillo. – Cuenca & Ediciones de la Unersidad de Castilla-La Mancha, 2000. – 226 p.
20. **Demófilo.** Colección de enigmas y adivinanzas en forma de diccionario [Електронний ресурс] / Eugenio de Torres y Cía. – Sevilla, 1880. – Режим доступу : [tp://www.los-poetas.com/a/mach.htm](http://www.los-poetas.com/a/mach.htm).
21. **García A. M.** Adivinanzas eróticas / Anghel Morales García. – España : Ediciones idea, 2008. – 130 p.
22. **Gárfer J. L.** Adivinancero popular español / José Luis Gárfer, Concha Fernández. – Madrid : Taurus, 1983. – Vol. 2. – 275 p.
23. **Gárfer J. L.** Adivinancero antológico español / José Luis Gárfer, Fernández Concha. – Madrid : Ediciones del Prado, 1994. – 344 p.
24. **Rodríguez P. J.** Adivinanzas extremeñas / [Rodríguez Pastor Juan, Alonso Sánchez Eva, Ortiz Balaguer Carlos] // Saber Popular. – Badajoz : Fregenal de la Sierra, 2002. – № 18. – 539 p.
25. **Yarza F. C.** Los mejores acertijos y adivinanzas / F. C. Yarza, M. J. Llorenes. – Madrid : A. L. Mateos, 1991. – 345 p.

Надійшла до редколегії 06.02.14